

«СЛОВО ОБ'ЄДНУЄ СЕРЦЯ»

«Ти робиш нині сам свою історію, народе мій...»
Л. Чернов-Малошийченко

Наша доба – нечувана в історії людства. І автор епіграфа, і той, хто написав про нього, робили і роблять велику справу – допомагають народові писати свою історію. Часом гірку...

Наши земляк Іван Задоя, родом із Компаніївщини, – серед видатних літературних літописців. Давно одесит, він заявив про себе у 1998 році книгою новел «Осокорки». Уже десяток літ надсилає нам у музей і свої книги, і книги інших наших земляків та різні документи, які стають експонатами на наших виставках, а також допомагають досліджувати творчість наших земляків. Цим він і займається вже 15 років, видавши у 2005 р. першу книгу спогадів про письменника-земляка – «Л. К. Чернов-Малошийченко – Кобзар на мотоциклі: вірші, гуморески, оповідання, листи, спогади про письменника». Ці 320 сторінок він упорядкував (спочатку дослідивши), передмовив, прокоментував. Передмова була озаглавлена «Бо незалежністю своєї ліри був я гордий». Здається, відтоді письменник, процитувавши Л. Чернова, і сам працює під цим гаслом.

Підтвердження – наступні втілення науково-літературних задумів у книгах: «“Я жив, як міг, я не лукавив...”»: літературна спадщина Б. Нечерди. Спогади про письменника» (2010). Підготовка текстів та примітки – І. Задої. Але ж він тут і співавтор, про що скромно змовчав. Книгу про Бориса Нечерду проштудіювала минулого року добряче, написавши з її допомогою ювілейну статтю до 80-річчя земляка. Після її публікації в «Літературній Україні», науковець з АН України запропонував мені написати статтю про Б. Нечерду до «Сучасної енциклопедії України», що я і виконала, дякуючи творчості І. Задої.

Далі – «Розповіді про незабутнє» (Одеса, «Астропрінт», 2007). Це – підзаголовок-жанр, а заголовок дуже своєрідний – «Зашпори серця». Книжка склалась із трьох літературних портретів наших земляків-літераторів, які відійшли в інші світи. Життя кожного з героїв книги – Леоніда Чернова-Малошийченка, Бориса Нечерди і Сергія Гончарова (Тасіна) – виявилось пов’язаним з Олександрією та Одесою. Щодо Л. Чернова-Малошийченка, про якого книга вийшла у 2005 р., «Зашпори» були ніби дайджестом, а ось про Б. Нечерду і С. Гончарова (Тасіна) – зачином до майбутніх книг. Але між ними ще побачила світ книга спогадів про Леоніда Куценка, викликана його трагічною загибеллю у

2006 р.

У 2012 р. знов у Одесі в «Астропрінті» виходить книга «“Я обрав свій шлях...”. Леонід Куценко у спогадах, листах, пам'яті». Знов підготовка текстів І. Задої, а перед тим треба ж було знайти їх – гроно потенційних співавторів книги, замовити спогади, автографи, посвяти, діждатись замовлення, звірити і т.д. Спасибі, що «знайшов» у цю книгу і мене. Була на її презентації у ОУНБ ім. Д. Чижевського.

У 2015 р. журнал «Вежа» публікував уривок з майбутньої книги з назвою «...Сонечку моого життя», яка нині стала новою книгою. Правління обласної організації НСПУ висунуло ц.р. шосту книгу Івана Задої «...Сонечку моого життя». Штрихи до біографії Сергія Тасіна (Гончарова) (Одеса, «Астропрінт», 2020) на здобуття премії імені Євгена Маланюка. Автор уперше поставив своє ім'я на обкладинці, чого досі не робив у попередніх книгах, хоч мав на це право як співавтор і упорядник, автор ідеї, який роками залучав співавторів, розшукував епістолярій герой, детально коментував тексти, складав покажчики.

У книзі «...Сонечку моого життя», що є справжнім прикладом класичного літературознавства, 50 сторінок із 287 належать Іванові Задої. Це три зворушливо-ліричні та вдячні статті про Сергія Тасіна (Гончарова), який став для автора і багатьох студентів Олександрійського педучилища не лише викладачем української мови та літератури, а й Вчителем по життю і творчості. Він виховував творців, серед яких – І. Задоя. Авторство письменника – це і 65 фотографій, знайдених і підписаніх, це й семисторінковий іменний покажчик, і шість сторінок бібліографії, «Рекомендована література», де в трьох розділах зібрані твори С. Тасіна (Гончарова) та література про його життя і творчість. У книзі опубліковано 123 листи (63 – героя книги, решта – йому адресовані). С. Тасін листувався із знаменитими письменниками: М. Дудіним, І. Сельвінським, Л. Первомайським, Ю. Смоличем, Ю. Трифоновим, Г. Троєпольським, В. Мисиком, П. Антокольським, К. Симоновим. Листи написані з 1923 по 1986 – більш як за півстоліття, насиченого великими подіями. Їх відображення цікавило Сергія Тасіна (Гончарова) у творах кращих представників української та російської літератури, бо був він це й завзятим читачем та критиком прочитаного. А майже 50 сторінок коментарів до текстів, зроблених І. Задоєю, – це титанічна праця літературознавця протягом років (майже тисяча приміток).

Тож із книги «...Сонечку моого життя» (так з безмежною любов'ю звертався С. Тасін до трирічної доночки Люби (Любини), яка теж стала педагогом-філологом), постає перед нами ціла епоха.

Пишучи нібіто про одну людину – вчителя, який все життя листувався зі своїми випускниками, усестороннє характеризуючи його як учителя, письменника, журналіста, що прагнув бути в оточенні високодуховних людей, І. Задоя зобразив і ту епоху, яку ми пережили – від громадянської війни і до горбачовської перебудови.

Втретє вже знайомлячись із «Штрихами до біографії Сергія Тасіна (Гончарова)», я ловила себе на думці, що читаю не листи Гончарова, а свої щоденники читання, які вела в школі та в інституті, а також перші десять років, коли працювала. Особливо інтенсивними в читанні були в мене 60-80-і роки. Якраз цей період яскравого листування С. Гончарова дуже співпадає з тим, що ми з ним у цей час читали й над чим хвилювались (я у віці 18-40 років, а він – удвічі старший). Чомусь захоплювались ми переважно російськими сучасними письменниками. У мене, мабуть, це можна пояснити тим, що виросла серед російсько-білоруського наріччя і що мама – вчителька російської мови і літератури. А після неї мені ще двічі – у школі й університеті – повезло на чудових вчителів цього предмета. Але дивує, що вчитель української мови й літератури С. Гончаров переважно захоплювався і захоплював своїх учнів російською літературою, яка тоді яскраво «вибухала», викликаючи дискусії в журналах і газетах. На книги читачі записувались у черги. Чи сьогодні листуються так завзято зі своїми читачами письменники, точніше – читачі з письменниками Чи є сьогодні такі прискіпливі-уважні, але й водночас доброзичливо-критичні читачі, які своїм захопленням та оцінками стимулювали тоді літпроцес, надихаючи авторів? Більше двадцяти закладок зробила я серед цього епістолярію. Ще раз перечитала закладені сторінки й пораділа спізвузучю наших душ. Хоч і сумую з приводу протиріч. Наприклад, не згодна з оцінкою С. Гончаровим творчості

Б. Олійника, І. Шкляревського, М. Алігер, С. Кірсанова, М. Стельмаха. А з його адресатами не згодна в оцінці поезії А. Вознесенського, Є. Євтушенка й Р. Рождественського. Зате розділяю захоплення Л. Первомайським, чиї «Уроки поезії», які весь час шукав С. Гончаров, запам'яталися назавжди ще змолоду:

*Віри починається не з великої літери,
А з великого болю...*

Але так само, як і герой книги І. Задої, я із запізненням познайомилась і захопилась поезією М. Руденка та Є. Плужника.

Далеко на всім вчителям і викладачам літератури доступне те хвилювання, яке вкладає у вірші поет. Тому такі вчителі й поети, яким був С. Гончаров, і про яких варто писати книги – рідкість.

Думаю: а чи багато книг про своїх вчителів створили письменники? І. Задоя показав у цьому приклад, довівши «теорію» вчителя: «творчість збуджує творчість». Для цього, мабуть, і мій великий вчитель російської літератури, критик і поет Марк Богословський запрошує у шістдесятих до моого Харківського інституту культури своїх друзів-поетів Бориса Чичибабіна, режисера Кіру Муратову і її брата – поета Ігоря Муратова, творчістю якого теж цікавився С. Гончаров, який умів толерантно дискутувати з «китами», даючи аргументовану критику й поради. В листі до журналіста К. Федулова, зокрема, вжив приказку: «Люби друга не потатчика, а поперечника». І все ж як багато було в нього творчих однодумців! Двох із них я особисто знала: Миколу Суржка, поета й перекладача, якого недавно не стало, і Полікарпа Шабатина, з яким колись я творчу зустріч у бібліотеці проводила.

Зустрівши в книзі прізвище скульптора І. Кавалерідзе, згадала розповіді про нього його колеги, поета-земляка Андрія Німенка. Любов І. Задоя до своїх геройв так заполонила, що паралельно з новою стала читати й попередню книгу – про Л. Чернова-Малошийченка, і його твори, які так любив Л. Куценко.

Щодо назви нової книги, яка цитує звернення С. Тасіна до трирічної донечки, то я згадала, що саме так поет Володимир Бровченко звав колись дружину Лесю. І книгу її пам'яті так назав... Асоціації, спогади, бажання, мрії народжує книга.

Від свого вчителя С. Гончарова, який виклав Вані Задої у 23-х листах в армію майстер-клас творчості, автор набрався не лише знань і вмінь, а людяності, дружелюбства, любові і вдячності. А без цих векторів – яка ж творчість?

Авторську передмову до книги «Зашпори серця» у 2007 р. І. Задоя закінчив таким підсумком: «Так – від обіцянки опубліковати надіслані спомини неодмінно у книжці, від громадянського обов'язку без перекручень розповісти про сходження письменників-земляків на Голгофу, від болю-щemu за численні “блі плями” на літературній карті України – народилися “Зашпори серця...”».

Відчутно, як автор по-маланюківськи відповідально ставиться до обов'язків літератора – патріота України і свого рідного краю, якому віддав півтора десятиліття досліджень і натхнення.

Сподобались афористичні рядки С. Гончарова :

*Хто любить дружньо – той ще юний
і серця жар не остудив...*

Так це ж і своєму учневі «Вані» учитель напророчив творчу молодість, бо ж як дружньо любить своїх великих земляків Іван Задоя! Спасибі йому, бо «дружня любов» найтриваліша і найдієвіша не лише в житті, а й у літературі.

Якщо підсумувати думки і враження від прочитаного, то вийде, що книга І. Задої «...Сонечку моє життя» варта високої оцінки й нагороди, дякуючи великому обсягу талановитої роботи, здійсненої автором ще заздалегідь до її створення. Цікава вона, бо насичена розмаїттям жанрів і документів та кількістю різних геройв, через творчість яких бачимо літпроцес в особах, починаючи з 20-х і закінчуючи 80-ми роками, які були по-своєму цікаві як у столицях – Харкові, Києві, Москві, так і в провінціях – Миколаєві, Олександрії. А висновок, до якого приходиш, зазирнувши в душі творчих людей, геройв книги – це порада С. Гончарова юному своєму учню Вані Задої: «Для творчості, на жаль, треба страждати,

втрачати значно більше, ніж набувати, і радіти».

... Уже мрію про презентацію нової книги І. Задої, на якій ми обов'язково побачимо телефільм, знятий у 1974 р. в Олександрії кінобригадою з Москви на чолі з другом С. Гончарова, письменником і журналістом Йосипом Осіповим (Кричевським), з яким працював у Харкові український кореспондент газети «Гудок», де тоді ще з'являлась і чудова одеська плеяда: Ю. Олеша, І. Ільф і Е.Петров, В.Катаєв, де Гончаров зустрів Маяковського і Довженка... Уява домальовує, як на організовану літклубом «Джерело» презентацію приїде і згаданий у книзі прозаїк і журналіст – мій товариш Кузьма Повелько... Аматори ж Олександрійського театру чи студенти коледжу культури (а може, й педагогічного ім. Сухомлинського) поставлять хоча би одноактівку про багате на творчість і друзів життя свого земляка, якого І. Задоя вивів на світ Божий у своїй новій книзі. Там би звучали поезія і проза С. Тасіна, твори його улюблених авторів. Можливо, живе в Олександрії хтось з його учнів чи їхніх дітей, які могли би озвучити листи своїх матерів до Вчителя? Всі ж, мабуть, стали людьми.

...Натхненна вчинком І. Задої, я теж звернулась через каневський журнал «Склянка часу» до колишніх випускників свого вузу, які були студентами і студійцями у Марка Богословського в літстудії «Проліски-проблеми», з пропозицією створити книгу його творів, спогадів про нього і наших присвят. Журнал і однойменне видавництво очолює його талановитий учень, прозаїк, критик і перекладач Олександр Апальков, який при житті нашого Вчителя встиг видати дві його поетичні збірки.

Гадаю, серед співавторів буде і чудова олександрійська поетеса Неля Гончарова (Жура). До речі, чи не має вона відношення до героя книги – С. Гончарова?

Знаю, що над майбутньою книгою про олександрійських літераторів давно працює вчителька української мови та літератури, краєзнавиця, учасниця музейних Куценківських читань і багатьох наших заходів Валентина Московчук. Тож познайомила їх із Іваном Задоєю, адже впевнена – що «слово об'єднує серця».

Антоніна Корінь,
наукова співробітниця
літературно-меморіального музею
І. К. Карпенка-Карого
міста Кропивницького

Опубліковано:
газета «Народне слово»,
№48-49 від 24.12.2020